

према америчкој економији, о интензивнијем бављењу економским односима СФРЈ са иностранством од 70-их година (Драгана Гњатовић, Ива Вујачић, Иво Висковић, Д. Пешаковић), значајним радовима објављеним почетком 90-их (Лемпи-Адамовић, Ранко Петковић, Убавка Остојић Фејић) и паузи од скоро једне деценије до радова Драгана Богетића и других аутора и конференције поводом 125 година америчко-српских односа, који су означили почетак интензивног бављења америчко-српско/југословенским односима, а самим тиме и међусобним економским односима.

Конференција је затворена завршном речју проф. др Радине Вучетић и др Весне Алексић, које су, као организаторке скупа, најавиле да ће одржана излагања у проширеном виду бити публикована у посебном зборнику радова. Закључујући конференцију, истакле су да су одржани реферати, као и дискусија, указали на важну тему трансфера знања из САД-а у Србију/Југославију у бројним наукама и дисциплинама, кроз стипендије, институционализацију америчких студија путем увођења предмета и оснивањем центара на универзитетима, путем превођења америчке уџбеничке и стручне литературе, преузимања курикулума са америчких универзитета, као и етаблирања целокупних научних дисциплина, попут женских студија и студија медија, које су потекле из Сједињених Америчких Држава.

Наталија ДИМИЋ

Конференција *Крај Великог рата: војне операције и мировни уговори*,
Београд, 25. и 26. 9. 2018.

У част обележавања стогодишњице пробоја Солунског фронта и окончања исцрпљујућег и крвавог четворогодишњег ратовања највећег дела Европе и света, у Београду су Историјски институт Србије и Институт за стратегијска истраживања организовали 25. и 26. септембра 2018. међународни научни скуп под насловом *Крај Великог рата: војне операције и мировни уговори*. На конференцији је учествовало 16 српских и 10 страних историчара (Аустрија, Грчка, Мађарска, Немачка, Португалија, Румунија, Русија, Словенија).

Научни скуп је отворен поздравним говорима организатора, а потом је почео радни део, подељен у неколико сесија током два дана трајања конференције. После сваке сесије развиле су се дискусије у којима су учесници сучељавали мишљења, размењивали искуства или давали корисне предлоге за допуне саопштења. председавање сесијама је било мешовито – по један домаћи и страни историчар руководили су седницама. Организатори су обезбедили симултани превод са српског на енглески и обрат-

но. Првом седницом председавали су Евпраксија Пасхалиде (Директорат за војну историју КоВ, Атина, Грчка) и Миљан Милкић (Институт за стратегијска истраживања, Београд, Србија). Саопштења су изложили Кристијан Ортнер (Војни музеј, Беч, Аустрија), Јарослав Вишњаков (Институт за међународне односе/Универзитет/Министарство спољних послова, Москва, Русија), Кристијан Штахелбек (Центар за војну историју и друштвене науке Бундесвера, Потсдам, Немачка) и Горан Милорадовић (Институт за савремену историју, Београд, Србија). Кристијан Ортнер је у саопштењу „Последња аустроугарска офанзива на реци Пјаве“ приказао неуспели покушај 1918. године аустроугарских трупа да продору дубље у северну Италију, који је био мотивисан потенцијалном запленом веће количине намирница у којима је страховито оскудевала Двојна монархија последњих месеци Великог рата. Затим је рад „Срби у Руској револуцији и грађанском рату 1917–1918“ изложио Јарослав Вишњаков на лепом српском језику, приказујући судбину не само Срба заробљеника из аустроугарске војске већ и положај српске краљевске владе Николе Пашића у новим историјским околностима када Краљевина Србија више није имала моћну подршку царске династије Романов, што није остало без последица по даљу судбину српског народа и будуће југословенске државе. Потом је реферат „Од победничке еуфорије до ‘понижавајућег’ пораза: немачка Врховна команда и пут до примирја 1918“ поднео Кристијан Штахелбек, у којем је, између осталог, истакао да је мит о „ножу у леђа“ немачком народу настао управо у јесен 1918. када су немачки генерали Лудендорф и Хинденбург окривили цивилне политичаре за немар и социјалне немире у позадини, истовремено прикривајући сопствене војно-политичке погрешке (на пример рат са Сједињеним Америчким Државама), а што ће се тешко осветити немачком народу када на његово чело буде дошао Адолф Хитлер, исконлексирани Аустријанац из Линца. Горан Милорадовић је излагањем „’Пијемонт’ против ‘Пијемонта’: политичка борба Србије и Хрватске током Великог рата за улогу центра будуће заједничке државе“ завршио саопштења у првој сесији. Више је говорио о српско-хрватским односима у XIX веку и коренима ове борбе, само се узгред осврнувши на односе током Првог светског рата.

Другом сесијом првог дана научног скупа председавали су Александар Животић (Филозофски факултет Београд, Србија) и Арпад Хорњак (Универзитет у Печују, Мађарска). Саопштења су изнели Божица Младеновић (Филозофски факултет, Ниш, Србија) и Милић Ј. Милићевић (Историјски институт Београд) – коаутори, те Милан Гулић (Институт за савремену историју, Београд), Блаж Торкар (Војни музеј Марибор, Клагенфурт, Словенија) и Владимир Пребилич (Факултет друштвених наука, Љубљана, Словенија) – коаутори, и Биљана Вучетић (Историјски институт Београд). Младеновић и Милићевић су у свом радом „Операције Централног одреда после пробоја Солунског фронта“ приказали борбу и дејства овог одреда, а о уласку српске војске на тле Далмације и о томе како су је свечано дочекали српски и хрватски живаљ говорио је Милан Гулић у саопштењу „Ступање српске војске на подручје Далмације 1918“, док су Пребилич и Торкар

у саопштењу „Војна ситуација на словеначкој територији на крају Великог рата“ анализирали и приказали повлачење поражене аустроугарске војске преко територије данашње Словеније и помоћ коју су Словенци учинили ћесаревим трупама том приликом. Биљана Вучетић је сесију затворила саопштењем „Србија у агонији“. Запажања америчких хуманитараца крајем Великог рата“.

Трећом сесијом првог дана конференције председавали су Владимир Пребилич и Биљана Вучетић. Радове су саопштили Мануел Лоф (Универзитет у Порту, Португалија), Александар Животић (Филозофски факултет, Београд), Биљана Стојић (Историјски институт Београд) и Александар Колаковић (Институт за политичке студије, Београд). Мануел Лоф је отворио сесију саопштењем „Сидонизам (1917–1918), португалски рани знаци послератне кризе либерализма“, у којем је приказао проблеме са којима се суочавала португалска држава и њен пут ка Салазаровој диктатури. Александар Животић је представио рад „Српска војска и Божићна побуна 1919“, у коме је изворно утемељено показао да су малобројне српске трупе Драгутина Милутиновића на Цетињу најмање учествовале у гушењу побуне, те да су побуњенике махом потукле црногорске присталице безусловног уједињења са Србијом (највећма из Брда и Васојевића). Биљана Стојић је радом „Жорж Клемансо и стварање Југославије“ приказала однос великог француског државника према новонастајућој младој држави југословенских народа, закључивши да је Клемансо подржао њено оснивање на Балканском полуострву највише из поштовања према Николи Пашићу. На њу се унеколико надовезала Александра Колаковић саопштењем „Француски интелектуалци о идеји југословенства и стварању Југославије“, која је анализом односа француских и српских интелектуалаца с краја XIX и у првој деценији XX века, те током Великог рата, показала да су радом и залагањем обе стране допринеле победи идеје југословенства и њеној реализацији у суровим међународним околностима сукобљене Европе. Саопштењем Колаковићеве окончан је први дан научног скупа, за који се већ видело да је и по личностима излагача и њиховима квалитетним саопштењима у сваком погледу – успео.

Другог радног дана првом сесијом председавали су Кристијан Ортнер и Ана Столић (Историјски институт, Београд), а радове су саопштили Миле Бјелајац (Институт за новију историју Србије, Београд), Евпраксија Пасхалиду, Шербан Ливиу Павелеску (Институт за политичке студије одбране и војну историју, Букурешт, Румунија) и Душан Р. Бајагић (Институт за новију историју Србије). Миле Бјелајац је у саопштењу „Промене историјских и политичких интерпретација Версајског уговора и 'версајског карактера' новонасталих држава у Европи током протеклих 100 година“ указао на негативну ревизију у историографији током последње деценије XX и прве две деценије XXI века у погледу версајског система и држава насталих приликом његовог успостављања по завршетку Великог рата, а све због дневнополитичких потреба савремених центара моћи на Западу, у првом

реду неоколинијалне политике Сједињених Америчких Држава, Велике Британије, Француске, Италије и Немачке. Огрчкој политици крајем Великог рата и покушају националног уједињења највећег дела малоазијских Грка са матицом, те грчком експедиционом корпусу у Русији говорила је Евпраксија Пасхалиду у излагању „Примирје, експедиција и трајни мир. Разматрање грчке оријентације крајем 1918“, а о Румунији у последњој етапи рата и на мировној конференцији говорио је Шербан Ливиу Павелеску у саопштењу „Румунија на Париској мировној конференцији (1918–1920). Дипломатска борба за признање унитарне националне државе“. Душан Р. Бајагић је саопштењем „Пробој Солунског фронта и крај Великог рата: према писању француске штампе“ затворио прву сесију.

Другом сесијом председавали су Мануел Лоф и Биљана Стојић, а излагали су радове Михаљ Крамли (Војноисторијски институт и музеј, Будимпешта, Мађарска), Далибор Денда (Институт за стратегијска истраживања, Београд), Арпад Хорњак и Милан Мицић (Влада АП Војводине, Нови Сад, Србија). Михаљ Крамли изложио је саопштење „Крај аустроугарске морнарице и њена подела“, Далибор Денда „Српска војска 1918“, Арпад Хорњак „Српска победа и мађарски отпор у Барањи 1918–1921“ – једнострано је и тенденциозно тумачио терор домаћих Срба Барањаца над Мађарима после рата, те је Милан Мицић радом „Српски оптанти из Мађарске (1921–1941) – стање дуге узнемирености“ показао да су исти терор трпели Срби у послератној Мађарској, али је у уводу свог саопштења такође лепо показао како су се Мађари односили према српском живљу не само током Великог рата него и пре њега, када су забрањивали српско национално име и вршили насилну мађаризацију Срба и осталих немађарских нација у оквиру свога дела Хабзбуршке монархије. Трећу и последњу сесију научне конференције водили су Далибор Денда и Јарослав Вишњаков, а излагали су Софија Божић (Институт за новију историју Србије, Београд), Александар Лукић (Институт за новију историју Србије, Београд), Ана Столић (Историјски институт, Београд) и Маријана Мраовић (Војни архив, Београд). Софија Божић је у раду „Велики рат и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца на страницама часописа *Народна одбрана* (1926–1941)“ приказала погледе једног српског листа на ова питања. Александар Лукић је саопштио рад „Српски републиканци о унутрашњем уређењу југословенске државе 1918–1921. године“. Ана Столић је представила рад „Крај Великог рата и реконструкција борбе за право гласа жена у Краљевини СХС“, а сесију и конференцију закључила је Маријана Мраовић саопштењем „Архивска грађа Војног архива о војним и цивилним губицима Краљевине Србије у Првом светском рату“. Уследила је подужа плодотворна дискусија, те закључна реч организатора.

Други радни дан је потврдио оно што се током првог радног дана већ учавало – да је конференција у сваком погледу била успешна, због чега служи на част и славу Историјском институту Србије и Институту за

стратегијска истраживања и може бити образац за организовање научних скупова не само у Србији него и у свету.

Александар ЛУКИЋ

XVII Balcanicum: Elity społeczne i ekonomiczne na Bałkanach,
Познањ, 26–27. 10. 2018.

Седамнаеста по реду конференција балканолога у Пољској одржана је у Познању, у организацији Историјског института Универзитета Адам Мицкијевич (Instytut Historii Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) и Комисије за балканистику при Одељењу Пољске академије наука (Komisja Bałkanistyki przy Oddziale PAN w Poznaniu) 26. и 27. октобра 2018. године. Тема је била „Друштвене и економске елите на Балкану“. Учествовало је двадесет и четири научника из Пољске, Молдавије и Србије. Званични језици конференције су били пољски, руски, енглески, а учесници су могли да користе и матерње језике. Рад је био тематски подељен у седам панела.

Први панел је обухватао средњовековне теме. Јарослав Дудек (Jarosław Dudek, професор Департмана за средњовековну историју Жиеленгорског универзитета) је говорио о балканским елитама у време византијских освајања у првој половини XI века. Вавжињец Ковалски (Wawrzyniec Kowalski, професор Департмана за помоћне историјске науке и архивистику Вроцлавског универзитета) је анализирао улогу и положај елита на основу хрватске и латинске редакције *Летописа попа Дукљанина*. Жђислав Пентек (Zdzisław Pentek, професор Историјског института Познањског универзитета) је имао излагање о финансирању IV крсташког рата.

Други панел је био посвећен периоду османске владавине на Балкану. Кшиштов Добош (Krzysztof Dobosz, асистент Историјског института Јагелонског универзитета у Кракову) је анализирао ангажман балканске властеле у османској служби у Малој Азији и Европи, и њихов однос са појединим члановима династије у периоду пре освајања Константинопоља. Пиотр Врубел (Piotr Wróbel, професор Одељења за средњовековну историју Јагелонског универзитета у Кракову) је говорио о положају синова балканских владара и велможа у Османској империји, током XVI века, који је зависио од личних способности или успостављања брачних веза са припадницима османске елите. Илона Чамањска (Ilona Czamańska, професор Историјског института Познањског универзитета) је имала излагање о породичном стаблу Мехмед-паше Соколовића и његовим рођацима који су били у османској служби. Јежи Хаузињски (Jerzy Hauziński, професор Померанијске академије у Слупску) је говорио о каријери двојице османских ве-